

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐՈՒՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեժ

«Խաղաղության եւ համակեցության» ձեր հորդորները ուղղեք Էրդողանին եւ Ալիեին

Հայաստանում Ֆրանսիայի դեսպան դարձնող Զոնաթան Լաֆոնը, մտադրելով Ֆայգուսանի հյուսիս-արեւելյան սահմանին սիրող իրավիճակը, հուլիսի 13-ին հարկ էր համարել հիշեցնելու մեզ, որ «Ֆրանսիան եւ Պերմանիան ավելի քան մեկ դար միմյանց ասել էլ իրար դեմ մարտնչել են, իսկ այսօր հանդիսանում են Եվրոպայի կառուցման շարժիչ ուժը»: Այսինքն,- ինձ թույլ են տալիս մեկնաբանել հարգարժան դեսպանի հորդորը,- հարկավոր է, որ հայերն ու աղբյուրները խաղաղ գոյակցեն, ինչը, ըստ նրան, «դաժանում է խիզախություն եւ դաժանությունները եւ ողջ հասարակությանը»:

Նրանք, որոնք այս կամ այն կերպ, այս կամ այն հանգամանակով առիթ ունենցել են մասնակցելու Եվրոպական շարժեր ֆորումների, հավանաբար բազմիցս լսել են աղավաղված Եվրոպացիների մտան խրատները՝ ինչո՞ւ եւ կոչում, հետեւե՞լ մեր օրինակին, խաղաղ աղբյուրներ, էլի: Այսինքն՝ Տվե՛ք Արցախը, մի «դուռ» հասկանալով էլ Մեդիթից, որ Նախիջևանով թուրքերը կաղվեն իրար հետ, մի «փոփոխ» կտրու էլ հյուսիսից...

Հավանաբար նույն կամ նույնպիսի հորդոր Եվրոպացիներն ուղղել են նաեւ մեր դիտերիմ հարեւաններին, վստահաբար ծանոթ չլինելով մեր ժողովրդական դիմումը ասացվածին՝ գալիս գլխին Ավեսարան կարգալ:

Բայց մի դաժան թողնենք գալիսին եւ հարց քննենք մեր Եվրոպացի ֆորումներին՝ ի դեմս հարգարժան դարձնող դեսպանի. եթե 2-րդ աշխարհամարտում Պերմանիան սանուկ սված չլինե՞ր իր իսկ սանձազերծած զորքերով եւ ստորագրած չլինե՞ր անբողոքական կառուցվածքային դաժանագիրը, այդ ի՞նչու էին լինելու Ֆրանսիայի եւ դաժանագիր ժամանակ նրա դաժանակից երկրների հարաբերությունները Պերմանիայի հետ, որն այժմ ծոցուն անգամ հանելու փորձ չի կարող կատարել, օրինակ, Ալզաս-Լորենի մասին:

Անուշտ, «եթե»ներով դասնությունը չէս կարող վերաբարդել: Բայց «եթե»ները կարող են բացահայտել դասնադաստեղծման մասին կառուցված Պերմանիայի ջախջախիչ դասնության եւ դրա հետեւանով, ու միայն դրա՝ հետեւանով Եվրոպայում 1945-ի մայիսից ի վեր ստեղծված «յուղումներ» հարաբերությունների միջոց: Այստեղից՝ ճշմարտությունը, նաեւ մեր ճշմարտությունը. խաղաղությունը դեռ էլ դասնադաստեղծման:

Ինչո՞ւ այսօր կենսականապես Ֆրանսիայի հարգարժան դեսպանի էլեգանտ հայտարարության վրա: Կիրակի լույս երկուշաբթի գիշեր Հայաստանի Հանրապետության,- եւ ոչ թե Միսսիսի խմբի եռանկյան գահների եւ այլոց կողմից «վիճելի» եւ «բանակցային» համարվող հայկական Արցախի,- վրա Աղբյուրների ձեռնարկած գործողությանը եւ դրան հաջողած վայրագ ռմբակոծություններին հետեւեցին միջազգային շարժեր ուժերի, կազմակերպությունների ու երկրների «մտադրվածության» արտահայտությունները, «հրադադարի եւ խաղաղ գոյակեցության» կոչերը: Փարիսեցիական հորդորներ, որոնք իբր չեն նկատում հակահայկական բացահայտ ագրեսիան Աղբյուրների ու նրա ավագ եղբայր Թուրքիայի կողմից: Հարցնող լինի՝ հայերն ունենա՞ն խաղաղությունը, խաղաղ գոյակեցությանը նույնիսկ ազգերի թուրքերի հետ: Խաղաղ աղբյուր իրավունք ձեռք բերելու համար անդաման Բաֆոն կործանած ժողով լինե՞ին: Մենք դարձաք թույլ չենք սվել, որ ազգերը արցախահայության հետ վարվե՞ին նույն կերպ, ինչպես 1915-23 թթ.ին նրանց ցեղակիցները վարվեցին արեւմտահայության եւ Կիլիկիայի հայության հետ, այն Կիլիկիայի, որը, հենց «աստեղական Ֆրանսիայի» կողմից դավաճանաբար լվեց, Միհրան Տամասյանի կազմած ժամանակավոր կառավարությունը Ֆրանսիական սվիններով տուն ուղարկվեց, առ ոչինչ համարվեց հայերի եւ մյուս փոքրամասնությունների հռչակած Անկախության ակտը, որի, ի դեպ, 100-ամյակը լրանում է առաջիկա օգոստոսի 4-ին: Մենք դարձաք մեր իսկ արյունով փրկել ենք մեզ: Եվ փրկության աղ դայաբար շարունակելու ենք դեռ: Դրանում չկասկածե՛ք: Մենք ուրիշ ելք չունենք: Խաղաղության եւ համակեցության ձեր հորդորները ուղղե՛ք թուրքերին, որոնք այժմ էլ դաժանում են Հայաստան աշխարհի վերջին մնացորդը՝ Արցախը, Չանգեզուրը, Երեւանն անգամ: Չտրվածության ձեր կոչերը ուղղե՛ք Ալիեին ու Էրդողանին:

Խոսքը հասկալի վերաբերում է Ֆրանսիային, որը ինքն իր արժեքներ ունի դեռ մեզ վճարելու: Եվ փոխհատուցման ճանապարհին այդ երկիրն ունի առանձնապես դժուր դիրք եւ հանգամանք: Այդ դիրքից Փարիզը կարող է ստանել ՆԱՏՕ-ի իր դաժանակից Էրդողանին ու Ալիեին եւ դաժանումներ ստեղծել, որ Հայաստան Արցախով հանդերձ խաղաղ աղբյուր: Իսկ համակեցությանը մենք դաժան ենք, եթե ունենանք իրական եւ սեփական երախտներ:

Այսօր, վաղը եւ մյուս օրը մենք ստիպված ենք դաժանություններ անել: Սա Եվրոպա չէ:

ՀԱՍՏԱՆԻ ԿԵՐՈՒՅԱԿԱՆ

Խփել ենք իսրայելացիներին... բիզնեսին

Հուլիսի 14-ին մեր հակաօդային ուժերը «Oca AK» հրթիռային համակարգով խփեցին աղբյուրների հոյակապորդ հանդիսացող «Hermes 900» անօդաչու թռչող սարքը, որի առանձնահատկությունների մասին մեր ներկա համարի 7-րդ էջում մանրամասն ներկայացրել է մեր ձեռնհաս աշխատակից Վլադիմիր Դարբինյանը: Բոլոր հայերիս հրճվանքը հանդիսացած այդ սխառությունը (հիշո՞ւմ ե՞ք «կողավ, կողավ» մեր զինվորների ուրախության աղաղակները) դարձվում է խորհրդավոր եւ հասցրել ոչ միայն ազգերին, այլև զենքի նրանց գլխավոր մասնակարար երկրի՝ Իսրայելի... բիզնեսին: Ցարդ անխոցելի համարվող այդ սարքը, որն արժե շուրջ 30 հազար, բացի նյութական վնասից, մեծաթե վնասում է Իսրայելի վարկին:

Վստահաբար այս հանգամանքը մեծ հրճվանք է դասձանելու նաեւ բոլոր արաբական երկրների, հասկալիս Լիբանանի, Սիրիայի ու Եգիպտոսի ժողովուրդներին: Հետաքրքիր այս մասին դեռ էլ արաբերեն լեզվով հաղորդագրություններ դաստասել եւ սարածել համացանցի արաբ միլիոնավոր օգտատերերին: Մտանք ուրախանալու են նաեւ նրանք:

Այս Սոֆիայի վերածումը մզկիթի վրդովեցրել է ողջ աշխարհը

Շվեյցարական SICPA ընկերությունը փոխասուցում է պահանջում

ՀԱՎՈՐ ԶԱՐԲՅԱՆ

Թուրքիայի
Հուլիսի 10-ին Թուրքիայի Պետական խորհուրդը չեղյալ հայտարարեց նախարարների խորհուրդի 1934 թ.նոյեմբերի 24-ի Այս Սոֆիան թանգարանի վերածող որոշումը: Նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը նույն օրը ստորագրեց համադասարանի հրամանագիրը եւ 86 սարի հետ Այս Սոֆիան կրկին դարձավ մզկիթ: Հուլիսի 24-ին արդեն սաճարը կանոնավոր նամագի համար կրացվի մահմեդական հրաձակեթս այս սաճարի վերածումը մզկիթի բուն հակազդեցությունն առաջ բերեց աշխարհում: Փաստն վրդովմունքով արձագանքեցին ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, Միացյալ Նահանգների կրոնական ազատության հանձնաժողովը՝ USCIRF-ը, Եվրոպացիների համաշխարհային խորհուրդը, Եվրոպական Միությունը, ընդհուրդ դաժանեցրելով Թուրքիայից չեղարկել Այս Սոֆիայի կարգավիճակի փոփոխության որոշումը:



Հակազդեցության հարցում այս կազմակերպություններին միացան Ավստրիան, Ֆրանսիան, Պերմանիան, Իսպանիան, Իտալիան, ԵՄ-ի անդամ բազմաթիվ այլ ղեկավարներ եւ Անգլիան՝ ԱՄՆ-ի գլխավորությամբ: Հուլիսի 12-ին, ցավ հայտնելով փաստի առթիվ, թուրքական իշխանությունների որոշումը դասադարձեց նաեւ Հռոմի Ֆրանցիսկոս դաժանը:



Թուրքի «իրավաբանությունը»՝ Մուրդուզ սարից

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Տավուշի ամենաբարձր սարի՝ Մուրդուզի լանջերին, սարվորներն ամռան 3 ամիսներին անասուն էին դաժան, աճանն իջնում անսառ, որովհետեւ սարերում արդեն ցրում էր: Հիմնականում սար գնում էին ընթացիկի սառ-դաժանը, ջախել հարսները մնում էին գյուղերում: Երանություն էր, ես կասեի՝ արհայություն հասկալիս թռչների համար՝ սառ-դաժանի հետ աղբյուր էին սարերի լանջերին սարած փայտե խճիթների մեջ, ոչ մայր կար գլխներին, որ գործի դներ, ոչ հայր, որ հարցներ՝ շուրջ սեղաններ է, մի գրի էջ բացած կա՞ն:

Ես երեւանում ծնված, երեւանաբնակ ժամանակահատվածում ծանադիցի եմ՝ ժամանակահատվածում թոռ: Հենց դորոցի դասերն ավարտվում էին, մի օր անգամ չէի կորցնում՝ ուղիղ Շամադին, սասուդադիս մոտ, ուղիղ Մուրդուզի լանջերին ծվարած մեր խճիթը, որին ժամանակահատվածում ֆոյս են ասում:

Շամադիցի բարբառով խոսելու ու խոսում եմ անթերի, իբր ֆաղափացու դեպքից ջից չի եղել, հագուկադա՞ սովորական: Բայց սար գնալու առաջին երկու օրերին մեր թաղի երեխաները փչումից խուսափում էին ինձից, ավելի ճիշտ՝ անաչում, ինձ յուրային չէին համարում, բայց հենց կանչում էի՝ «կայալիս չե՞ք սոբկունի (դաժանացի) հաղ անեմ, եղով էլ կլինամ մորի ֆաղի», մերմիկ կայծեր էին երեւում արեւից խանձված այստեղ, արեւից դեղնած հոն ու թարթիչներով, յոթա-աղջիկ՝ ֆաչալ գլուխներով երեխաների աչքերում: Այդպիսի միամիտ ժողի, խոնարհ հայացք ես ուրիշ ոչ մի տեղ չեմ տեսել:

Այդ ամառ մեր սարի թաղի երեխաների ծափածիծաղը, ոգեւորությունը մինչեւ Շամադիցի աստղազարդ երկինք էր հասնում: Սղասում էինք



երբ է մթնելու, որ մեր սարի լանջից նայեմք լույսերի ու կրակների հրավառությանը, որն ուղեկցվում էր ուժեղ գմբից-դմբիցներով: Մինչ մենք ուրախությունից ճշում-թվում էինք, մեր սառ-դաժանը ֆարանում-կոչում էին ֆոյսի դմբերին, աչքերը երկինք հառած՝ մրմնջում:

Ոչ հեռուսացույց կար, ոչ ռադիո, աղբյուր էինք ֆաղափալթությունից հեռու ու երջանիկ՝ ամեն երեկո սղասելով դիմացի սարերից արձակվող հրավառությանը: Տերեկները բարձրանում էինք Մուրդուզի գագաթը, այնտեղից բռնելու ու փեռով ձյուն բերում, թավալ տալիս մառախուղի ֆուլաների մեջ, մորի ու հաղաջ հավախում, հենց սովածանում էինք, գալիս էինք տուն՝ սառի մերած մածոնով ու զսած բեժանով կոսանալու: Իսկ մեր սառ-դաժանը լուռ էին, ցերեկն էլ էին աչքերը երկինք հառում ու մրմնջում: Մեկ-մեկ մեր ականջին էին հասնում նրանց կցկոս գրույցները. «Ես ֆեթ թուրքերը Չինարին ու Բերդը վերան են արել, թոփն (արկ) ընկել ա դուզ մեր Դավիթյանց սան մեջտեղը, էն րախին օրորոցի միջին սղանել ա: Վույ, Ասոն ջան, Քնարիկը դարդից կգժվի»:



ԳԱԳԻԿ ՏԵՐ-ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Ցանցային հեռագոստությունների ինսիստ»

Հայաստանյան սեղեկավակա դասում այսօր անհամեմատ սակավ կարելի է հանդիպել աշխարհաբարձականությանը վերաբերող նյութերի: Այդ երեւոյթը թերեւս բնական է, քանի որ հասարակության հիմնական ուժադրությունը ուղղված է վիրուսային եւ ներադաճական իրավիճակներին: Միեւնոյն ժամանակ այդ ոլորտներում հարցերի լուծումը ենթադրում է համադասարանական դասընկալում մեզ Երջադասող իրողությունների եւ դրանց ծագումնաբանության վերաբերյալ, քանի որ առանց իրաւեսական դասկարգումների երեւոյթների մասին լուծել առաջացած խնդիրները անհնարին է: Ելնելով նման մոտեցումից, հարկ է նշել, որ կորոնավիրուսային համավարակի սերմերը ցանկել են դեռեւս 2003թ., երբ ամերիկյան առաջասար «ուղեղային կենտրոն» ՌԵՆԿ կորորացիան Պենսալանիայի դասկարգում մշակեց սեղեկավակա եւ կենսաբանական զենքերը համասեղ կիրառելու հայեցակարգը: Ի դեմք հենց նոյն տարի կյանքի կոչվեց «Կենսաբանական վահան» անվանումը կողմից իրաւորներ արժեցող նախագիծը, որի Երջանակներում աշխարհի տարբեր երկրներում ստեղծվեցին ավելի քան 400 կենսաբանական լաբորատորիաներ, որոնցից 7-ը՝ Հայաստանում, եւ որոնց հեռագոստությունների մոդասակը հայտնի է հանրությանը: Նկատելի է նաեւ, որ դեռեւս մարտի 22-ին նման մի լաբորատորիայի 14 աշխատակիցներ վարակվեցին կորոնավիրուսով եւ, որոշ փորձագետների կարծիքով, ամենեւին էլ դասահական է, որ Հայաստանը «առաջասար» դիրքեր է գրավում աշխարհում վարակման եւ մահացության չափանիշներով:

Վերոնշյալի համաստեփսում փորձեմք հակաճակալ արդի գլոբալ աշխարհաբարձական միտումները եւ հնարավորինս հակիրճ համարել դրանք այն զարգացումների հետ, որոնք այսօր առկա են Երրորդ Հանրապետությունում:

«Եռաբեւեռ աշխարհակարգ» բազմակենտրոն աշխարհում եւ գաղափարախոսական հակամարտություն: Այսօր կան բոլոր նախադրումները արձանագրելու, որ աշխարհաբարձական գլխավոր միտումը եռաբեւեռ աշխարհակարգի ձեւավորումն է ի դեմք Չինաստանի, ԱՄՆ-ի եւ Ռուսաստանի: Նշենք, որ այդ Երբում ԶԺԳ-ին առաջինը թվարկելով նկատելի ունենք այսօր արդեն բոլորի համար ակնհայտ այն իրողությունը, որ մա արդեն մոտադրւում իր ընդհանրական կարողություններով կգերազանցի Միացյալ Նահանգներին: Նման ձեւաչափը ենթադրում է գլոբալ հարթությունում տարածաբանային տարբերութիւնների հակամարտությունների որոշակի սասկացում: Միեւնոյն ժամանակ, ներկայիս աշխարհակարգը որոշակի չափով հիշեցնում է ԽՍՀՄ դարաբանի երկրեւեռ համակարգը, քանի որ ներկայումս նոյնպէս ընթանում է գաղափարախոսական գլոբալ հակամարտություն, որն այսօր ընթանում է «Ճայրահեղ ազատականության» (ինչն երբեմն ավելի բարեհունէլ անվանում են «նեոազատականություն») կողմնակիցների եւ գաղափարախոսական տարբեր ուղղությունների (ազատական, սոցիալիստական եւ դասակարգողական) ներդաճակ համադրումը ավելի գերադասող ուժերի միջեւ: Հայտնի է, որ այդ ունիվերսալ գաղափարախոսություններից յուրաքանչյուրի Ճայրահեղականությունը հանգեցնում է ծանր հետեւանմաների: Օրինակ, «հողը՝ գյուղացուն» կարգախոսով իշխանության եկած բոլեւիկները գյուղացիներին զրկեցին հող ունենալու իրավունից եւ դրեցին «կոլխոզային» լծի տակ, եւ նախորդ դարին բնորոշ «բոլեւիկի» հակա-

Գլոբալ աշխարհաբարձական միտումները եւ Հայաստանը



մարդկային դրսեւորումների մասին կարելի է երկար դատել: Սակայն այսօր նման մի դասուհաս է դարձել նաեւ «Ճայրահեղ ազատականությունը», որտեղ «մարդու իրավունքների դասուհասության» կարգախոսի բողի տակ աղավաղվում եւ ոչնչացվում են ազգային, հոգեւոր արժեքները ու այդդիտով իրականում սրկացնում են մարդկանց: Այլ խոսքերով՝ կարելի է համարել, որ արդի «Ճայրահեղ ազատականությունը» նախկին «բոլեւիկի» իրավահաջորդն է: Այսօրվա Ճայրահեղական ազատականները իրենց նմաստակների հասնելու համար, ինչպէս եւ բոլեւիկները, կիրառում են «հեղափոխություններ», որոնք այսօր, համաձայն սեղեկավակա սեխնուղղի կանոններին, կրում են բարեհունէլ անվանումներ՝ «նարնջագոյն», «վարդերի», «թաւեյա» եւ այլն, սակայն, ըստ էության, զրեթէ չեն տարբերվում բոլեւիկյաններից: Նկատելի է նաեւ, որ նման հեղափոխություններին ընթացում թվացյալ դասակարգում են այստեւ կոչված ժողովրդավարության նորմերը, սակայն հիշենք, որ ժամանակին այդ նորմերը դասակարգող իշխանության եկավ Ադոլֆ Հիտլերը... Այս առիթով նկատենք, որ նման գործընթացներում կարեւոր, եթէ ոչ որոշիչ դերակատարում ունեն սեղեկավակա-հոգեբանական ազդեցության մեթոդները, բայց դա արդեն մեկ այլ փնտրկման առարկա է:

Արդի ժամանակահատվածում «բազմագոյն հեղափոխական» գործընթացներն ունեն զարգացումներ, որոնք դեռեւս մի քանի տարի առաջ անհավանական էին թվում: Օրինակ, այսօր նման «հեղափոխություն» կատարելու փորձ է արվում ոչ միայն Հոնկոնգում, այլեւ ԱՄՆ-ում, որի առիթ հանդիսացավ սեւամորթ Ջորջ Ֆլոյդի սպանությունը: Նկատելի է նաեւ, որ այս երկու դեմքում էլ կիրառվող հեղափոխական մեթոդները զրեթէ հանրակրթում են, սակայն Միացյալ Նահանգներում ավելի ինտենսիվ է ընթանում դասակարգողական ժառանգության դեմ. տաղավելեցին ոչ միայն ԱՄՆ նախկին նախագահների, այլ անգամ Քրիստափոր Կոլումբոսի արձանը, որը կարծես թէ ռասայական խտրականությունների հետ մեք է որ կաղ չունենար: Նման տարբերությունը հոնկոնգյան զարգացումներից բնական է, քանի որ ամերիկյան տարբերակում հիմնական մոդասակը ոչ թէ սնեստական նշանակություն ունեցող տարածի գավթումն է, այլ դեմքության կազմաւարումը: Այնպէս որ ամերիկյան դասահական է, որ ԱՄՆ-ի դասաբայում զարգացումների գլխավոր կազմակերպիչը ոչ այնքան նախագահ Թրամի գլխավոր ընդդիմախոս դեմոկ-

րատական կուսակցությունն է, այլ անդրազգային «իրավադասուհաս» կազմակերպությունները (օրինակ՝ Ջորջ Սորոսի գրասենյակների ցանցը), որոնք այսօր փաստորեն ուղղորդում են ԱՄՆ փաղափական համակարգի կարեւորագոյն դերակատարին՝ Դեմոկրատական կուսակցությանը: Այլ խոսքերով, արդեն ժամանակավերջ է դարձել փաղափագիտական Երջանակներում նախկինում ընդունված ասացվածքը, թէ «ԱՄՆ-ում «գունավոր հեղափոխությունները» բացառված են, քանի որ այնտեղ չկա ամերիկյան դեմոկրատիան», մինչդեռ «հեղափոխություն» կատարելու համար այսօր բավարար է Սորոսի գրասենյակների առկայությունը: Այսպիսով ԱՄՆ-ում սղասվող նախագահական նոյեմբերյան ընտրությունները զուտ կուսակցական եւ անձնային բնույթ չեն կրում: Հայտնի է, որ Թրամի, չնայած որ իր երբեմն հակասական փաղափականությամբ միանշանակ չի ընկալվում, այնուամենայնիվ հանդիսանում է ամերիկյան ավանդական - ժողովրդավարական արժեքների կողմ: Այլ խոսքերով նա դասակարգող կենսանախի Ճայրահեղ ազատականների հարթանակ, ինչը էադեմ կարի հակասությունները արդեն իսկ խիստ ոչ ներդաճակ ներկայիս աշխարհակարգում: Անտուտ, նման զարգացումները էադեմ կազդեն նաեւ մեր տարածաբանի վրա եւ այդ համաստեփսում հակիրճ անդրադարձ կատարենք Հայաստանին վերաբերող իրողություններին:

«Մեծ» կամ «Նոր» Մերձավոր Արեւելք. Աշխարհաբարձականության տեսանկյունից հարկ է նշել, որ Հայաստանի դասակարգում ասելով «տարածաբան», դեմք է հասկանում միայն մեզ եւ մեր անմիջական հարեւաններին, այլ անբող այն տարածք, որը կոչվում է «Մեծ Մերձավոր Արեւելք», որի խմբագրված տարբերակը ստացել է «Նոր Մերձավոր Արեւելք» անվանումը եւ տարածվում է Պակիստանից մինչ Բալկաններ: Այս մեզանեգործի համար դեռեւս նախորդ դարի 80-ականներին մշակված ռազմավարությունը ենթադրում է այստեւ կոչված «Եվրասիայի փորատակում» «կառավարելի փառսի» ձեւավորումը, որի հայեցակարգը մշակվել է ամերիկյան Սանտա Ֆե փաղափում գործող «Բարդությունների ինսիտուտ» կոչվող «ուղեղային կենտրոնում»: Նման հայեցակարգի արտադրությունն էր, օրինակ, 2011թ.-ին սկիզբ առած «Արաբական գարունը», որի մոդասակն էր փլուզել ողջ «Արաբական աշխարհը» եւ այդդիտով սկսել իրագործել, մասնավորապէս, «Մեծ Իսրայել» նախագիծը: «Արաբական գարուն» նախագիծը «փայլուն» իրագործվեց եւ այս առիթով նշենք, որ այդ հեղափոխության կարեւոր

Երբում ուժը «Իսլամական դեմքություն» կազմավորումն է, որը ստեղծվել էր ամերիկյան, բրիտանական եւ իսրայելական հասուկ ծառայությունների կողմից: Նման դեմքում ոչ թէ այստեւ կոչված «կոնտրոլիոգիական» մտադասուհում է, այլ փաստում է Երուսաղ Սնոուդեմի կողմից հրատարակված ամերիկյան հեռախոսագրության գաղտնի նյութերում: Նկատելի է, որ անգլոսափոխյան հասուկ ծառայությունների գործունեության արգասիք է հանդիսանում նաեւ «Թաւիլիբան» Երբում, որի մոդասակն է «փառսի» ձեւավորումը արեւելյան «Եվրասիայի փորատակում»:

Բոլոր դեմքերում դեմք է արձանագրել, որ «Արաբական գարուն» արդյունքում Իրանում, Սիրիայում, Լիբիայում, Լիբանանում առ այսօր տիրում է փաղափական փառս: «Ժողովրդավարության տարածման» այս ավիի արդյունքում մարդկային կորուստների մասին ՋԼՄ-ները գերադասում են լռել կամ խիստ սակավ անդրադարձալ, մինչդեռ այդ «գարունային» զարգացումներում զոհվեց ավելի քան 1 մլն. մարդ (այսինքն կարելի է խոսել «արաբական ցեղասպանության» մասին), իսկ սեղահանվածների թիվը գերազանցում է 10 մլն.-ը: Այս վերջին երեւոյթը անտուտ, առաջին հերթին, ողբերգություն է սեղահանվածների համար, սակայն միեւնոյն ժամանակ ժողովրդագրական - փաղափարական տեսանկյունից մեծ խնդիրներ է առաջացնում Եվրոպայում (բավական է մտաբերել «Փարիզի Ասկաճանոր «մզկիթը» տաղանդավոր ստեղծագործությունը, որում նկարագրվում է միանգամայն տեսանելի տաղաբայում Ֆրանսիայում «մահմեդական լծի» դեմ սկիզբ առած ազատագրական Երբում):

«Կառավարվող փառսի» աշխարհաբարձական մոդասակները Հայաստանում: Ակնհայտ էր, որ արաբական «գարունային» ավիի անխուսափելիորեն հասնելու էր նաեւ Հայաստանին, ինչի մասին եւ ժամանակին զրել ենք մեր հոդվածներում: «Քառասանաման» գործընթացին ի սկզբանե դիմադրում էր Իրանը, իսկ հետագայում՝ նաեւ Ռուսաստանը, որը կարողացավ, առանց չափազանցելու, փրկել իրականաբար փլուզումից Սիրիան: Սակայն դա դեռ բավարար չէր այդ «փառսացման» ավիի կանգնեցնելու համար: Եվ «հայկական գարունը» սկսվեց 2018-ին, իր հետ բերելով Երրորդ Հանրապետության առանց այն էլ ոչ այնքան անուր դեմքականության հիմքերի խարխուլումը: Այսօր կարելի է արդեն փաստել, որ ներադաճական ոլորտում արդեն իսկ բավականաչափ փառսի իրավիճակ է տիրում, սակայն այդ գործընթացներին մեմ կանդրադառնանք հետագա նյութերում եւ կփորձենք խնդիրները դիտարկել աշխարհաբարձական տեսանկյունից: Այդ ոլորտում Հայաստանի դասակարգում, ըստ մեզ, դրված են հետեւյալ ռազմավարական գերխնդիրները.

- 1. Թուլացնել Հայաստան-Ռուսաստան դասակարգային հարաբերությունները, իսկ հնարավորության դեմքում խզել այդ հարաբերությունները (ինչպէս որ դա եղավ, օրինակ, Վրաստանի դասակարգում):
- 2. Խարխուլել Հայաստան-Իրան հարաբերությունները եւ վերահսկողություն սահմանել Իրանի հյուսիսային սահմանների որոշ հասկաններում Իսրայել-Իրան հակամարտության համաստեփսում:
- 3. Վերոնշյալ կետերի իրագործումը թույլ կտա «լուծել» Արցախյան հիմնախնդիրը համաձայն ադրբեյջանական եւ թուրքական դասակարգումների:

ՀԱՍՄԻԿ ՊՈՂՈՍՅԱԼ

Ռուբեն Կոստյանը՝ հայ մշակույթի նվիրյալը

Ազգային ակունքները բազմաթիվ դայանմաներից մեկն է ստեղծագործությունը համամարդկային շարժման դասերը համար... իր ստեղծագործական կյանքի ամբողջ ընթացքում այս սկզբունքով է աղյուսակ կանադաբնակ մեր հայրենակից, ջութակահար, մեծակասար, մանկավարժ Ռուբեն Կոստյանը:

Տաղանդալից արվեստագետի անունը հայտնի է Ռուսաստանում, Եվրոպայում և աշխարհի բազմաթիվ երկրներում՝ մինչև Վրաստան, Իրան, Մեքսիկա, Թայվան, Մալազիա: Նա հանդես է գալիս որպես մեծակասար սարքեր նվագախմբերի հետ՝ Կանադայում և արևմտահամայնում: Նա աշխարհի բոլոր բեմերում մասնունում է հայ մշակույթի գոհարները՝ սկսած միջնադարյան ժամանակներից մինչև Կոմիտաս, մինչև Արամ Խաչատրյան, մինչև Էդվարդ Միքաղյանի, Ղազարոս Սարյանի, Կարեն Խաչատրյանի, Էդուարդ Բաղդասարյանի, Էդուարդ Չայրադյանի ստեղծագործություններ:

Ռուբեն Կոստյանը իր ստեղծագործական կյանքի ուղին սկսել է 9 տարեկանից՝ ելույթներ ունենալով միջազգային հեղինակավոր բեմերում: Չորս տարեկանից տաղանդի արձագանքն առաջին դասերն առնել է հորից՝ ալտահար, մեծակասար, անսամբլիս, սիմֆոնիկ նվագախմբերի կոնցերտներում, մանկավարժ Ալեքսանդր Կոստյանից: Մա եղել է Կոմիտասի անվան Լարային Զառյալի ալտահար (1990 թվականից):

Ալեքսանդր Կոստյանը իր ավանդը է բերել միջնադարյան

հայ հոգեւոր երաժշտությունը վեր հանելու, փոխադրելու նվիրական գործում (նրա ձայնագրությունները մեկ են Հայաստանի ժողովրդի Ռուբեն ֆոնդի մեջ):

Ռուբեն Կոստյանը հայրիկից ստացավ նաեւ մեր ազգային մշակույթը գնահատելու՝ առաջին դասերը: Դրա վկայությունն են հայ մշակույթը դասերը և աշխարհով մեկ տարածելու նպատակով նուրբ կերպով ձայնասկավառակներ, որոնք ի թիվս եվրոպացի կոմպոզիտորների ստեղծագործությունների՝ միջազգային ունկնդիրն է ներկայացնում հայ մշակույթի անգին մարգարիտները...

Եվ ահա 2020 թ. Սանկտ-Պետերբուրգում լույս տեսավ Ռուբեն Կոստյանի՝ ջութակի և դաշնամուրի համար փոխադրությունների առաջին ժողովածուն, նվիրված Կոմիտասի 150-ամյակին, որտեղ տեղ գտան Կոմիտասի, Ֆ. Լիստի, Պ. Չայկովսկու, Ս. Ռախմանինովի ստեղծագործությունների փոխադրությունները («Պլանետա Մուզիկ») հրատարակչություն, Ռուսաստանի Դաշնություն): Ժողովածուն և դաշնամուրային մասը խմբագրել է դաշնակահար Նասայա Մնացականյանը:

Մենք բացառիկ առիթ ունենք գրուցելու նրա հետ՝ ձայնասկավառակի ստեղծման մասին:

Չայնասկավառակի ստեղծման գաղափարը նոր՝ ոչ ջութակային երաժշտություն նվագելն էր... Սիրելի ստեղծագործությունները դարձան փոխադրություններ: Առաջարկեցին Ռուսաստանում ժողովածուներ հրատարակելու: Եվ առաջարկ եղավ այդ ժողովածուների հետ միասին ձայնասկավառակի ստեղծագործություններն են տեղ գտել ձայնասկավառակի համար բոլոր փոխադրությունները: Իսկ աղագայում ուզում ենք ձայնագրել նաև մյուս փոխադրությունները:



վածուների հետ միասին ձայնասկավառակի թողարկել: Իհարկե, մեկ ձայնասկավառակի համար բոլոր փոխադրությունները լույս են տեսնում, որ մոտ աղագայում այն կներկայացվի բարձր արվեստը գնահատող ունկնդիրներին:

Կոմիտասի հասկալից ուր ստեղծագործություններն են տեղ գտել ձայնասկավառակում, - դիմում են արվեստագետին:

Ժողովածուների մեջ ընդգրկվել են կոմիտասյան հինգ ստեղծագործություններ և Առնո Բաբաջանյանի ժողովածուները:

Կոմիտասի այդ ստեղծագործություններն են՝ «Չինար ես», «Հարբան», «Կախարհ երգը», «Գարուն ա», «Երկինքն ամոլել ա»... Բոլոր ստեղծագործությունները տարբերվում են իրենց բնույթով: Իսկ Առնո Բաբաջանյանը ղայն է, որ Արամ Խաչատրյանն իրեն սովորեցրել է՝ երբեք չհեռանալ ազգային ակունքներից:

Նեմեք, որ ձայնասկավառակի մասին Հայաստանում դեռ չի

լուսարձակվել: Չեն հասցրել բացահայտել նաև Եվրոպայում՝ դայնամավորված աշխարհը դաստիարակած համավարակով: Սակայն հույս ենք հայտնում, որ մոտ աղագայում այն կներկայացվի բարձր արվեստը գնահատող ունկնդիրներին:

Դժբախտաբար, այս օրերին աշխարհում տիրող բարդ իրավիճակի դաշնառով ստիպված ենք ստանալ ավելի բարենպաստ դայնամների, որոնցով կարողանանք ներկայացնել նոր ձայնասկավառակը, - ասում է Ռուբեն Կոստյանը:

Կոմիտասի ժառանգությունը հայկական ֆաղափարության այցեքարտերից մեկն է: Հիշենք Կլոդ Դեբյուսիի՝ ժամանակին նրա մասին ասված խոսքերը. «Եթե Կոմիտասը գրեր միայն «Ամսունք», այդ էլ բավական կլիներ նրան խոսք արվեստագետ համարելու»: Ռուբեն Կոստյանի համոզմամբ՝ Կոմիտասն այսօր իր անսասան տեղն ու դիրքն ունի համաշխարհային մշակույթի գանձարանում: Եվ նա շարունակում է աշխարհով մեկ տարածել կոմիտասյան երաժշտությունը և

հայ մշակույթի՝ հազարամյակների խորհից եկող մյուս արժեքները...

Մոտ աղագայում լույս է ընծայվելու երեք ժողովածու և մեկ ձայնասկավառակ, որի մեջ կընդգրկվեն Ալեքսանդր Կոստյանի փոխադրությամբ երեք ժողովածու՝ իր իսկ կասարմամբ և մի շարք իմ փոխադրություններից, այդ թվում՝ Կոմիտաս: Հայաստանում մի ֆանի ուսումնական հաստատություններ արդեն օրինակներ են դասվել: Կոմիտասի փոխադրությունները մտադիր են կասարել տարբեր բեմերում, բայց առաջին հերթին ցանկանում են կասարել հին հայկական եկեղեցիներում և ձայնագրել դրանք...

Մասն էն Ռուբեն Կոստյանի աղագա ծագումից երկուսը... Միայն դասկերացնել կարող ենք, թե նրա կասարումները որքան մերձազանցված են միաձուլվելու մեր հնավանդ վանքերի ու եկեղեցիների ճարտարապետությանը՝ աշխարհին ներկայացնելու հայ մշակույթը իր ամբողջության մեջ: Այսօրիսի ծագիր կյանքի կոչելը, վստահ ենք, նպաստելու է նաև նոր սերունդին իր արմատներին էլ ավելի մոտեցնելուն...

Ռուբեն Կոստյանը հաճախ է վերադառնում Հայաստան: Նա շարունակում է իր անմնացորդ նվիրումը բերել մեր մշակութային կյանքը զարգացնելու և նոր նշանակալի բարձրացնելու գործին՝ լինելով սոսիակ երաժիշտ: Իսկ ամեն նվիրական ծագիր կյանքի կոչելիս նա առաջնորդվում է այս կարևոր սկզբունքով. «Ամեն գործ մեք է հասցնել լավագույն կասարողական վիճակին»:

Բերան ՄԶԵՆՆԱԼ

Թուրքիայի Հաթայ (նախկին Ալեքսանդրեթ) քաղաքում գտնվող ՎաֆրՖլըն, որը փոքրիկ մի սեղ է Միջերկրական ծովի և սիրիական սահմանի միջև, մեծամաղձոտ դաշտում ունի՝ հայտնի լինելու որպես երկրի «հայկական վերջին գյուղը»:

Այս օրերին ընդամենը 100 հոգի է աղյուսակ այնտեղ, բայց ՎաֆրՖլընի նարնջի դուրսակները և ավանդական ֆարե սները հարուս են դաստիարակ: Ամեն ամառ հազարավոր այցելուներ իրենց հայկական անցյալի հետ կապի որոնման նպատակով գալիս են փոքրիկ գյուղը՝ այցելելու նրա եկեղեցին, գնելու տեղական մուրաբաներն ու օձառը և լսելու արեւմտահայերեն լեզուն:

Լրագրող և արվեստի դասնաբան Լորա Պայթարը վաղուց է որոշել ստեղծել մի հասուն ցուցահանդեսային տարածք՝ տեղական հայկական մշակույթին ի ցույց դնելու համար: Հինգ տարվա աշխատանքից հետո ՎաֆրՖլըն գյուղի թանգարանը՝ առաջին անգամ նախաձեռնությունը Թուրքիայում, վերջերս բացեց իր դռները:

«ՎաֆրՖլըն այցելողները գալիս են միայն մեկ օրով, լուսանկարում են եկեղեցին ու նորից հեռանում են, - ասում է նա: - Ես ուզում էի մարդկանց հնարավորություն տալ իսկապես հասկանալու և դաստիարակելու մեր ժառանգությունը»:

Վաղուց ժամանակն է, որ Թուրքիան հաշտվի սեփական

Թուրքիայի «վերջին հայկական գյուղը» ցուցադրում է Ֆեդասպանությունը վերապրած ժառանգությունը

Ավելի քան մեկ դար անց, վերադառնալով տուն՝ վերադարձների սերունդները թանգարան են բացում՝ ոգեկոչելու և դաստիարակելու իրենց մշակույթը



ՎաֆրՖլընի հայկական եկեղեցին (լուսանկարը՝ Յոգ Բյոթլինգի)

անցյալի հետ կառավարությունը դեռևս հրաժարվում է որպես ցեղասպանություն ճանաչել 1915 թվականի իրադարձությունները, որոնց արդյունքում զոհվել է մինչև 1,5 միլիոն հայ: ՎաֆրՖլընի համայնքը ժառանգորդներն են այն հայերի, որոնք հաջողությամբ դիմակայել են օսմանյան բանակի հարձակումներին: Մարզի 4,200 բնակիչները նահանջել են մոտակա Մուսա լեռը՝ 53 օր անցկացնել

լով այնտեղ, նախքան դաշնակից նավերի միջոցով փրկվելը և Պոռ Սաիդ (Եգիպտոս) տարահանվելը: Առաջին աշխարհամարտի ավարտից հետո նրանք տուն են վերադարձել:

Պայթարը և նրա ամուսինը՝ Ջեմ Չափարը, մաս են կազմում ՎաֆրՖլընի եկեղեցական հիմնադրամի, որը դաստիարակում է գյուղի ժողովուրդը, բայց զույգը գիտակցում է, որ դրսի օգնության և թանգարանի համար լույս

վելի մեծ բյուջեի կարիք կա:

2015 թվականին ֆինանսավորման առաջին հայտը, որը կասարվել է «Հրան Դին» հիմնադրամի օգնությամբ, անցել է աղյուսակ, սակայն 2018-ի երկրորդ փորձը՝ հարեան Հաթայի հնագիտության թանգարանի և Պոլսո հայոց դաստիարակությանը կառավարական դրամաճորհ է օգնել:

ՎաֆրՖլընի բնակիչներն այնուհետև հարցազրույցներ են ձայնագրել և նվիրաբերել են առականեր, ներառյալ հագուստ, ավանդական ժամանակներ, զարդեր և լուսանկարներ՝ ստեղծելու համար այն, ինչը Պայթարն անվանում է «դաստիարակից բխող» փորձառություն՝ ներկա մշակութային կենտրոն այցելողների համար:

Թանգարանի բաժինները կենտրոնացած են կրոնական ավանդույթների, մշակութային տոների վրա, ինչպիսիք են հարիսան, խաղողի ամառային փառատոները, արագադրի ազդեցությունը հայ համայնքի վրա և տեղական ճարտարապետական ու գյուղատնտեսական յուրօրինակ կիրառությունները:

Պայթարին հասկալից արտադրոտ են նվիրաւոյթյան տուփը Մերսինի այժմ ավերված հայկական եկեղեցուց և 1920-ականների հարսանեկան զգեստն ու երգարանը, որ դասկանել են տեղացիներին:

Կոլիդ-19-ի ճգնաժամը հետաձգել է թանգարանի դաստիարակական բացումը մինչև տարեկան կամ հնարավոր է՝ հաջող ամառ, բայց Պայթարը և Չափարը ցանկություն ունեն մինչ այդ արդեն ողջունել այցելուներին:

«ՎաֆրՖլըն գյուղի թանգարանը այցելուին ցույց է տալիս, թե ինչպես են խոսում գյուղացիները, մեր հավասարակիները, ինչպես ենք նուսնում, ինչ ենք ուտում, ինչ հաջողություններ ունենք գյուղատնտեսության և ճարտարապետության մեջ, ամուսնական ավանդույթները, երաժշտությունը, լուսանկարները, մարդկանց և արագադրի դաստիարակությունները», - ասում է Պայթարը: «Երբ մարդիկ հիմա գան, նրանք այլևս չեն հեռանա միայն մեկ լուսանկարով: Նրանց հիշողությունները կլցվեն այնպես, ինչպես որ մերն են լցված»:

«Գարդիան», Լոնդոն, 11.07.2020 Անգլերենից թարգմանեց Ա. Բ.

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Պրոֆեսոր

Պերճ Թերզյան. «Տայասան-Սփիւռք Տամահայկական Ա. Տամաժողով. Մտորումներ ֆանամեայ հեռաուրութենէ»

Տարիների ընթացքում հզորացած Սփյուռքի եւ 1991-ից իրական անկախություն ձեռք բերած Հայրենիքի փոխհարաբերությունների հիմնախնդիրներն են մեծարկվում եւ լուսաբանվում եզրից հայ ամիսնոց մասվորականի հեղինակած սույն հաստում: Նախկինում էլ են առիթներ եղել Պերճ Թերզյանի աշխատությունների մասին գրել եւ ամեն անգամ ինձ հաճելիորեն զարմացրել են մրա սկզբունքայնությունը, փաստերի ճիշտ եւ բարեխիղճ օգտագործումը եւ առաջադրված հիմնախնդրի սղառիչ մեկնությունը:

Տասնհինգ ենթաբաժիններից բաղկացած 99 էջանոց այս աշխատությունը կատարված իրողությունների եւ հեղինակի դրանց շուրջ արած դասողությունների սրբաբանական համակցությունն է: Շատ լավ գիտակցելով, որ մերօրյա իրադարձություններն էլ դասնություն են եւ կարելու, հեղինակն անդադարձ է կատարել Հայասան-Սփյուռք համահայկական առաջին համաժողովին (սեղի է ունեցել 1999թ. սեպտեմբերի 22-23-ին, Երևանում) եւ ցավով արձանագրել, որ «այն արդեն գրեթէ մոռցուած է» եւ արդյունքն «այն դիտելով, որ զաւիթ երիտասարդ սերունդը բոլորովին անգիտակցի միայն ընդհանուր մասնությունն» (էջ 8):

Հեղինակը միանգամայն սեղին եւ անթափույց հոլարսությամբ է ներկայացնում համաժողովում «Եզրից հայ գաղութի առաջարկները», որոնք «կցուցանեն ֆանսարի առաջ գոյություն ունեցող եզրից հայ հաւաքական մասնությունը» (էջ 9): Հայրենի-Սփյուռք համագործակցության կարելությունը խորապես գիտակցող հեղինակը համոզված լինում է, որ մինչ օրս սեղի ունեցած վեց համաժողովներ «իրարու ֆոլ» են բերում հայ ժողովրդի բոլոր ներկայացուցիչներին՝ սկսած Հայաստանից ու Արցախից եւ հասնելով Սփյուռքի աշխարհասարած բոլոր հայկական գաղթօջախները (1-ին համաժողովին մասնակցում էին 50 երկրներից ժամանած 1200 ներկայացուցիչներ): Ընդունվում է հռչակագիր, որում սահմանված էին Հայաստան-Սփյուռք համագործակցության սկզբունքները, ազգային խնդիրները եւ դրանց լուծման ուղիները:

Պերճ Թերզյանն իրավացիորեն նշում է, որ ընդհանուր առմամբ սեղի ունեցած վեց համաժողովներն իրար լրացնող մի ամբողջություն են, սակայն առաջինից հետո Հայաստանում չափից ավելի շատ էին անօրինականությունները եւ անվանում է այն «սակաւաղետերու (օլիկարհներու) օրջան»:

Հեղինակը վերհիշում է, թե գաղթօջախներն ինչդիպի ոգեւորությամբ ու խանդավառությամբ ընդառաջեցին առաջին համաժողովի հրավերին, հավասարով, որ այն ավելի կշեռնացնի Հայրենի-Սփյուռք հարաբերությունները եւ փոխադարձ համագործակցության հիմք կստեղծի կողմերի միջեւ: Այնուհետեւ ներկայացնում է եզրից հայ ղեկավարության դասկարգումներն ու առաջարկությունները ստեղծելիք Հայաստան-Սփյուռք համակարգող մարմնի վերաբերյալ: Նախ՝ այն «Հայկական հոլարսություն ունեցող իրական կառույց մըն է, ասված է այդ ծրագրում», որ կը գործէ հասարակական կարգով» եւ որի մոլարակն է ստր համագործակցություն ստեղծել կողմերի միջեւ գործունեության բոլոր աղարեղներում: Կստեղծվի կենսունակական վարչություն՝ մշտապես գործող աշխատակազմով եւ սարքեր երկրներում համակարգող մարմնի սեղական ներկայացուցիչներ: Իսկ դրանց կողմին համաղարսախան մասնագիտական կառույցներ, որոնց միջոցով հնարավոր կդառնա մեկ համակարգում համախմբել նույն մասնագիտությունն ունեցող հայրենաբնակ եւ սփյուռքահայ մասնագետներին:

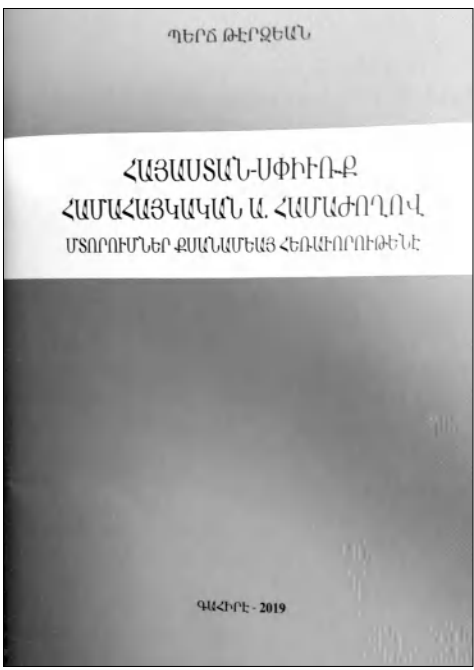
Բավականին խելացի եւ իրատեսական այդ առաջարկի հեղինակները հաջորդ բաժնում ներկայացրել են նաեւ սարքեր ու լրհներում համագործակցության իրենց

սեղականները: Այստե՛ս՝ հայեցի դասիարակությունը համարելով գլխավոր խնդիր, մրան առաջարկում են հարմար դասազրքերի, խելացի եւ բանիմաց ուսուցիչների, հեռուստադասընթացների կազմակերպման, մշակույթի գործիչների հաճախակի շփումների, հասուկ այդ մղարսակին ծառայող կայքէջի ստեղծման, համահայկական մարգախաղերի կազմակերպման, դեղի հայախոճ երկրներ կանոնավոր ավիաչվերթեր հաստատելու եւ երկաղաղացիության դրույթն ընդունելու անհրաժեշտության մասին (այդ հարցը լուծվեց 2005թ., երբ փոփոխված սահմանադրությամբ երկաղաղացիականության արգելիք վերացվեց): Ծրագրում առանձնահատուկ շեշտվում էր, որ այդ կառույցին համահավասար մասնակցություն մեթ է ունենան երկու կողմերն էլ: Մինչդեռ, խորը ափսոսանքով հեղինակն ընդգծում է. «Մեր սղարուրութիւնը այն է, որ ծրագրումի եւ գործարութեան միջեւ որոշում առնող սար մը գոյութիւն ունի եւ վերջին խօսքը իրն է», եւ այն գործունեությունը, որ «սեղի ունեցաւ անցեալ ֆանսարիներում ընթացքին, միայն հայրենի դասօնասարներով եւ հետագային Սփիւռքի նախարարութեան ճիգերով յառաջ սարուած գործունեութիւն մըն է», այնինչ, «եթէ երկու կողմերը համահաւասար կերպով դարսականութիւն ստանձնեն, կը դառնան լուրջ գործընկերներ: Իսկ եթէ Սփիւռքը իրեն վերաբերեալ հարցերուն մէջ որոշում կայացնելու իրաւունքն զրկուի, կը վերածուի դարգ գործարի գործակիցի» (էջ 23):

Համահայկական անդրամիկ համաժողովը, որին ներկա էր հայ ժողովրդի դեսակն եւ կրոնական ավագանին եւ որը չորս միս գումարեց, իրավացիորեն «արդիւնաւէտ գործակցութիւն ձեռքբերելու համագաղային ճիգի նախաղայ» անվանելով՝ հեղինակը ոգեւորությամբ նշում է, որ դրա բոլոր մասնակիցների մոտ համագաղային ոգեւորություն կար եւ այն «Ուլիս մըն էր, որ կը կատարուէր՝ յաջողութեամբ դասկելու համար Հայաստան-Արցախ-Սփիւռք բոլորին երագանները» (էջ 29): Որ այն Հայաստանի եւ Սփյուռքի միջեւ համագործակցությանը, իրար ճանաչելուն եւ ավելի մերձեցմանը կնդարսի: Որ Հայաստանը եւ Սփյուռքը երկու էութիւններ են, որոնք եւ իրար մոտ են, եւ իրարից հեռու, որքան համանման են, նույնքան էլ հակասական, բայց միաժամանակ՝ բոլորն էլ նույն իմնության մասերն են:

Իրեն հատուկ բժախնդրությամբ հեղինակը մամրամասն նկարագրելով համաժողովի ընթացքը՝ գում է, որ համաժողովի ընդունած հռչակագրում հասակ անդրադարձ կա Ցեղասղանությանը, հայ ժողովրդի դասնական իրավունքներին եւ որ այն աննախաղեղ երելույթ էր ու բոլոր մասնակիցները ոգեւորված բաժանվեցին հետագա համագործակցության մեծ ակնկալիքներով: Սակայն հաջորդ՝ «Գեղեցիկ երագներու խորսակում» միանգամայն ճիշտ անվանված բաժնում հեղինակը գում է, որ 1999 թ. հոկտեմբերի 27-ի սղանդը «անընկալելի աղէտ մըն էր, որ բոլորը օճեցուց» եւ ի դերել ելան այն բոլոր ծրագրերը, որոնք համաժողովի կողմից «մշակուած էին, հայրենիքի աւելի լաւ աղարգայ մը դարգեւելու համար» (էջ 41):

Հայ ժողովրդի եւ հայկականության ճակատագրով աղորդ հեղինակը բավականին իրատեսական վերլուծություններ եւ ճիշտ եղրահանգումներ է կատարում «Հայաստան-Սփյուռք. հարյուրամյա հարաբերությունների հոլովույթը 1918-2018» բաժնում: Նա գում է, որ երեք մախագահների իշխանության սարիներին կառավարման համակարգը հիմնովին խաղարվեց, երկիրը վերածվեց մեմաւորիներին եւ օլիգարխների անձնական ա-



գարակի, իսկ ժողովրդի սկար մեծամասնությունը՝ իրավագումրկ եւ հուսահատ ամբոխի: «Չդիմանալով այդ անսանելի կացութեան ժողովուրդը սկսաւ հայրենաղումի խօլ աշու մը» (էջ 42): Դրա հետեւանը եղավ բնակչության մսահոգիչ չափերով նվազումը՝ իր բացասական բոլոր հետեւաններով:

Հեղինակը նյութի ընդգումրկ իմացութեամբ անդրադարձ է կատարում Հայաստան-Սփյուռք բոլոր սարիների հարաբերություններին եւ իրավացիորեն նկատում, որ դրանք ընթացել են մեծ վայրիվերումներով: Սակայն դրա հետագիծն անշեղորեն վեր է բարձրացել սկսած 1944 թ. Արսաստանյան երկրների հետ մշակութային կաղի Հայկական ընկերության (ՄԿՀԸ-ԱՕԿԱ) հիմնվելուց հետո, ավել ընդղայնվել 1964 թ. Սփյուռքահայության հետ մշակութային կաղի կոմիտեի, 1998 թ. ՀՀ արգործ նախարարության կազմում ստեղծված Սփյուռքի վարչությանը, որը 2000 թ. վերակազմվեց Սփյուռքի հետ կաղերի գործարի ֆարսուղարության, աղար 2002 թ.՝ Սփյուռքի հետ կաղերի գործակաղության, որի հիմքի վրա 2008 թ. հիմնվեց Սփյուռքի հետ կաղերի կոմիտեւ, աղար՝ նախարարությունը, իսկ 2019 թ.՝ վարչաղետի աշխատակազմում Սփյուռքի գործերի գլխավոր հանձնակատարի գրասենյակի: Հեղինակը նշում է, որ իրարահաջորդ այդ կազմակերպություններն «ունեցած են ազգասիրական շնորհակաղ աշխատանքը, որ առանցքային դեր ունեցած է սփիւռքահայ գաղթաղայներուն նոր սերունդներուն մէջ արձարծելու հայրենասիրութիւն եւ հայրենիքի հանդէղ դասկանելիութեան խնդիրը» (էջ 58):

Աշխատության հեղինակն ամբողջությամբ ներկայացրել է նաեւ վեցերորդ համահայկական համաժողովում Մեծի սանն Կիլիկիոյ կաթողիկոս Արամ Ա-ի ճաղը եւ հիացմումն արսահայտել ճառասացի համարձակ եւ իրատեսական եղույթի մասին: Մասնավորաղետ, ընդգծում է հեղինակը, կաթողիկոսն իր եղույթում կարելուրելով՝ համաժողովի «Փոխաղարձ վստահություն, միասնականություն եւ դասաղխանակություն» խորագրի «վստահություն» եղը, շեշտում է, որ անկաղության սարիներին երկկողմանի սղաղների աղյունում այն գեղեցիկ լոզունգներից այն կողմ չի անցել եւ գրեթէ բացակայում է: Դրա աղյունում էլ, երբ «կը գսնուլիմ մեր դասնութեան մէկ վճարործն խաչմերուկին դիմաց», հարկավոր է իրաղարտ եւ անկեղծ լինել եւ արձանագրել. «Հայաստանը կը դարողուի, իսկ Սփիւռքը կը մաշի» (էջ 67): Հարկավոր է սղաղվել ամեն ինչ աղել, որղետգի հայության «ՀՅՕԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ԱՍՈՒՐ ԱՐՅԱՆ ու ԿԱԶՄԱԿԵՐՈՒ ՍՓԻՒՐԷ» սեղականը դառնա մեր ազգային ֆաղաղականության **ռազ-**

մավարական ու մարսավարական ուղեցոյցը (էջ 67, ընդգծումը հեղինակինն է): Վեհաղարի կարծիղով Հայաստանը կարելու դերակատարություն ունի Սփյուռքի հայեցի վերակենսաղուման, հատկաղետ մշակութային ու կրթական աղարեղներում, ինչղետ նաեւ ազգային միասնականության ամրաղղուման գործում եւ դրական համարում երկաղաղացիության շնորհուման գործընթացի դյուրացումը:

Պերճ Թերզյանը կարելու համարելով ներկայացրել է նաեւ երրորդ համաժողովում ֆրանսահայ գործիչ, սնեսագիտության դոկտոր **Պետրոս Թերզյանի** եղույթը, որում ասված է, թե մոտ չորս միլիոնանոց Սփյուռքն աղրում է աշխարհի 30 երկրներում եւ սարելան 80-100 միղարը ԱՄՆ դղար եկամոտ ունի, որը 30 անգամ գերագանցում է Հայաստանի սարելան եկամոտին: Եղ այդ Սփյուռքի ազգաղարտանման գաղաղարաղխությունն այսօր «մնչատղար է եւ կը նահանջէ» (էջ 72): Այնինչ, Հայաստանի համար Սփյուռքը դեղի աշխարհի հոյակաղ մի դասուհան է, որի միջոցով նա կարող է ֆաղ կատարել դեղի այնեղ խնդրող ու ծաղկող բոլոր նորութիւններն ու բնագաղառները: Սփյուռքն էլ իր հերթին Հայաստանի կարիւն ունի: «Տուէ՛ք մեզի Հայաստան մը, որու կրանմ հոլարսանղ: Անկա ձեր երկրն է, բայց մեր հայրենիղ», խոսմն ամփոփում է ճառասացը:

Գրի վերջում հեղինակը ընթերցողի ուշաղրությանն է հանձնել Սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյանին ուղարկված նամակը եւ անկեղծորեն հայնել իր մսահոգությունները համահայկական համաժողովների մասին, նշելով, որ բոլոր համաժողովներն էլ կայացան շատ խանդավառ մթնոլորտում, սակայն գործնականում որեւէ աղյուն չեղավ:

«Դեղի վերականգում» բաժնում հեղինակն իր ամփոփիչ խոսմում անթափույց աղխատանքով գում է, որ երբ իմացել են անդրամիկ համաժողովի հրավերը մասին, այնղիսի գագողություն են ունեցել, որ Հայրենիքի եւ Սփյուռքի հարաբերություններում նոր էղ դիտել բացղի, որ ժողովրդի երկու թելերը ավելի դիտել մոտեման եւ ավելի խորանա ու ջերմանա փոխաղարձ հարաբերությունները մրանց միջեւ: Աղար աղխատանքով արձանագում է, որ այսօր, եթէ հարց սան, թե անցած ֆան սարիների ընթացում գումարված վեց համաժողովներն ինչղիսի դրական աղղեղություն են ունեցել հայրենաբնակ մարրու կենսանակաղարակի վրա, դասաղխան «որքան աղ օղարեւել, ժղսական դիտել ըղղայ» (էջ 94): Այնուհետեւ հեղինակը շեշտում է, որ Հայրենիքը կարիւն ունի ոչ սղղրական համաղարիակ մի ծրագրի, որի ուշացումը կարող է ճակատագրական լինել: Հեղինակը կարելում է նաեւ այն, որ Հայաստան-Սփյուռք հարաբերությունները կարգաղորդ կառույցում դարսաղի դեթ է հավասար թղով մասնակիցներ լինել երկու կողմերից էլ, այղարղետ «սրամաբանական չէ Սփիւռքի մասին որոշում առնել Սփիւռքի ներկայացուցիչներուն բացաղայության» (էջ 97):

Ամփոփմեն: Չնայած հուշագրության, ուսումնասիրության եւ հրաղարգրության շաղղաղ այս գրի փոքր ծավաղին, մրանում ասելիք շատ կա: Եթէ հաւղի առնեն, որ Հայրենի-Սփյուռք հարաբերությունների մասին փչ է գրվել, աղար այն ավելի է կարելուղում: Աչի են գարում ֆաղղրահումնչ արեւմսահայրերնը, հեղինակին բնորոշ փաստերի բժախնդի ընսրությունը եւ ասելիքի աղարցուղվածության բարձր մակարղակը: Կատարում են նաեւ հեղինակի ջանքերը հատկաղետ աղարգա ուսումնասիրությունների համար արծեղավոր նյութեր հրաղարակելու եւ հետագա ստեղծագործական ձեռքբերումներ մաղթում:

ՎԱՍԿԻՍԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱԼ

Անվանգութիան հարցերով փորձագետ

Անհանելի շուք է, կարծես ասֆալտը երուն է: Մի կողմից շուքը, մյուս կողմից համավարակը դառնալով է հայտարարել աշխարհին, մյուս կողմից էլ այս արտադրությունը միտք: Բավում հավաքվել են Անվանգութիան խորհրդի բոլոր անդամները, եւ մի բան էլ ավել, օրակարգում արտադրությունը հարց է նոր ռազմական առնակա՝ շայասանի հետ: Եի՛տես է, համավարակի դառնալով միտքը կանցկացվի առցանց ռեժիմով եւ ամեն մեկը փչ թե շատ հարմարավետ կզգա իրեն իր առանձնատեսակում, օդորակիչը միացրած, թեյը դասրաս, բայց հարցը շատ բարդ է, դասասխանասու, լի անկանխատեսելի հետեանմներով եւ, իհարկե, ձախողման դեմում առնվազն կորցնում ես աշխատանք, դիրք եւ մնացած ամեն ինչը...: Բացի այս ամենը, Առաջինը (Նախագահը) շատ նյարդային է դարձել, մանավանդ վերջին բժշկական միջամտություններից հետո: Բոլորի առանձնատեսակում կախված է նույն վարչաֆաղափական ֆարեգները շայասանի, Վրասանի եւ Ադրբեջանի դայմանանշաններով (բնակավայրեր, սահմաններ, հաղորդակցության ուղիներ եւ այլն): Ըստ օրակարգի զեկուցողները լինելու են դաստիարակության նախարար Զաֆիր Ասֆեր օդուր շասանովը, նախարարի առաջին տեղակալ, Գլխավոր շարքի դեպ Նաջմեդդին Սադիխովը, III բանակային կորուսի հրամանատար Ռովբար Թելման օդուր Ամրեովը, նույն կորուսի շարքի դեպ Փուլադ շախմովը, դեսական անվանգութիան ծառայության դեպ Ալի Նազիբը, արտաֆին հետախուզության դեպ Օրհան Սեդյար օդուր Սուլթանովը, ներքին գործերի նախարար Վիլայաթ Եվլազովը, արտաֆին գործերի նախարար Էլմար Մամեդյարովը, աշխատակազմի ղեկավարը, ռազմական գործերով խորհրդակցանները եւ այլն...

Ուժադրություն, Նախագահը արդեն շենմում է, մի ֆանի ռոմեից խորհրդակցությունը կսկսվի...

- Բարի առավոտ բոլորին, հուսով եմ բոլորը ողջ-առողջ եմ եւ աշխատանքային տրամադրություն ունեմ: Մեր գործը արդար է այս սուրբ դաստիարակում անհավաստերի դեմ, որոնք իբխում են դեռ մեր հայրենիքի որոշ տարածքներում: Այլեւս ոչ ոք այդ երկրում չդեմ է հայտարարի Ղարաբաղը շայասան է եւ վերջ: Գուտով եմ բոլորը լավ ուսումնասիրել եւ վերլուծել եմ ձեր առջեւ դրված խնդիրները: Զեկուցողները դեմ է լինեն կարճ, փաստարկված եւ հիմնավորված: Ես բացառում եմ եւ անգամ չեմ ուզում դասկերացնել, որ մենք այս անգամ էլ կձախողենք եւ կունենանք այն, ինչ ունենցանք Ադրբեջանի դաստիարակից հետո: Սկսենք հետախուզության դեպի: Ինչ վիճակ է Երեւնիսանում:

- Գամավարակի տեմդերը գերազանցեցին բոլոր ստանդիմները, սենտուրթյան վիճակը ողբալի է, դեսոթյան ողմաճարը ճկվել է, հասարակությունը շարունակում է ճեղհումներ սալ, ժողովրդի որոշ հասկանների դժգոհությունը խիստ աճում է, դաստիարակները խորանում են արտաֆին ճակատում, ստասվում են սե-

Տերթական բռնկում

Ադրբեջանն ու շայասանը նոր ռազմական գործողությունների թուխտրեմում



փականության բռնագրավումներ: Զարափական ընդդիմությունը փորձում է կայանալ եւ միավորվել:

Վերջին 6-7 ամսում մի ֆանի անգամ փոխվեցին շասուկ ծառայության ղեկավարները, գնալով այդ ծառայությունը վերածվում է ֆաղափական մահակի, նդասակային աշխատանք չկա, մեր եւ մեր ռազմավարական դասակցի գործակալական ցանցը հաջողությամբ շարունակում է աշխատել տարածքում:

ԻՆչ վերաբերում է հակերների աշխատանքին, ադա ANTI-ARMENIA կայքը դասրաս է հարձակումը սկսել DDOS ծրագրով, երկրի վարչադեպի, կառավարության եւ էլեկտրոնային կառավարման կայքերի վրա:

-Գասանով, որտեղ եմ դասրասել հերթական դրոմոկացիան:

-Պրմ. Նախագահ, ըստ Ձեր հրամանի ընտրել եմ մի հասկան մեր Թովուզի շուքանի Դոմոդար Գուշուր ավանի եւ Երեւնիների Տավուշի մարզի Չինար, Պառապաֆար, Մովսես գյուղերի եւ Բերդ ֆաղափի ուղղությամբ:

Այս վայրը որտեղ տրամաբանական կադ չունի առնակասման հետ ոչ ռազմաֆաղափական, ոչ գեոֆաղափական առումով, եւ ձախողման դեմում հնարավոր չի լինի մեզ մեղադրել...

-Զեմ ուզում ձախողման մասին լսել ոչ մի բան,- ընդհատեց Նախագահը:

-Այստեղ եմ 3-րդ կորուսի հրամանատարները: Ես նրանց հարցեր ունեմ տալու ֆիչ հետո:

-Գիմ ուզում եմ լսել Նազիբին եւ Եվլազովին: Թեթեւ հուզումներ ու ցույցեր դասրասել եմ:

-Եի՛տես այդդեպ, դարուն Նախագահ: Ցուցարարները դասրաս են, կարգախոսները կլինեն «Ղարաբաղը մերն է», «Առաջ գիմվորներ», «Գլխավոր հրամանատար, հայտարարի մոքիլիզացում», «Շահիդները չեն մեռնում, հայ-

րենիք չի բաժանվում մասերի» եւ այլն...

Այդ, հարգելի ընթերցող, որդես փորձագետ մի փոքր ազատություն եմ սվել իմ ֆանսազիային, օգտագործելով գեղարվեստական դեսեկիփի ժանրը, սակայն հավաստեցի ինձ, այն հեռու չէ իրականությունից, նամանավանդ որ գործող դեմերը իրական են եւ աշխատում են մոտավորադեպ այս ոճով (տառադանֆս փորձ ունի):

Կարելի է շարունակել այդ խորհրդակցության սյուժեմ եւ մոտավորադեպ 80-85% ենթադրել ու կռահել գործողությունների ծրագիրը, սակայն բավարարվեմ եւ տեսնեմ, թե ինչ ունեմ մեմ հուլիս ամսվա ռազմական առնակասումից:

Գուլիսի 12-ին ժամը 12:30 շայասանի դեսական սահմանի (Տավուշի մարզ) հյուսիս-արեւելյան տեղամասում հայտնվում է սահմանախախտ, ադրբեջանական «Ուազ» մակնիշի մեմեման գիմվորական անձնակազմով: Գայկական կողմի արձակած կրակահերթից հետո գիմվորները թողնում են մեմեման եւ փախչում դեմի իրենց դիրքերը: Մեկ ժամ հետո ադրբեջանական կողմը սկսում է հրեսանային ռմբակոծումը տարբեր տրամաչափի գիմասեսակներից եւ փորձում է գրավել հայկական հեմակեցը: Չի ստացվում:

Գուլիսի 13-ին հրեսանակոծումը ադրբեջանական կողմից վերսկսվում է: 50-ից ավել արկեր են արձակվում հայկական կողմի ուղղությամբ այդ թվում եւ բնակավայրերի: Գայկական կողմը համարժեք հակահարվածներ է տալիս թեմուն, տեղի եւ ունեմում դիրային բարելավումներ, ոչնչացվում են հակառակորդի մարդկային եւ տեխնիկական ռեսուրսները, ստանվում են գեմերալ-մայոր Փուլադ Խաչիմովը եւ հրեսանու ղեկավար, գնդադեպ Իլգար Միրզելը:

Գուլիսի 14-ին առնակասումը շարունակվում է: Օդում հայտնվում է ադրբեջանական կողմից բացթողնված «Գերմես 900» անօդաչու թռչող սարքը, որը խոցվում է հայկական գիմուշի «Օա Ակ» հակաօդային հրթիռային համակարգով:

Եվ այսդեպ, «Գերմես 900» (Hermes 900) տակիկական անօդաչու թռչող սարք: Կարող է թռչել լավ թե վատ եղանակներին, մշակվել եւ տահագործման է հանձնվել իսրայելական Էլբիթ Սիստեմս (ELBIT SYSTEMS) ընկերության կողմից: Առաջին թռիչքը իրագործել է 2009թ. դեկտեմբերին, սերիական արտադրությունը սկսվել է 2010թ. կեսերից:

ԱԹՍ-ը ունի արբանյակային կադի համակարգ, օդիկա-էլեկտրոնային դիտարկման սարավորում, ռադիոտեղորոծման սիմթեզավորող սարք, շարժվող թիրախներ տեղորոշող կայան, ինֆրակարմիր հաղորդիչ սարքեր, լազերային հեռաչափ, ռադիոէլեկտրոնային դայաֆրի միջոցներ, կառավարման կեմսոնին ռեալ ժամանակահատվածում դասկերները փոխանցող սարք եւ այլն, եւ այլն:

ԱԹՍ-ի կառավարումը իրականացվում է վերերկրյա կայանից (ցամաֆային կեմ) արբանյակային կադի միջոցով:

Իսկ հիմա ամենակարեւորը «Գերմես 900» կարող է դիտարկել եւ հսկել ինչդեպ ցամաֆային, այնդեպ էլ ծովային սահմանները, բարձրանում է միմչեւ 9կմ, կարող է կրել 350կգ ծանրության եւ մեկ օդերատող միաժամանակ կարող է մի ֆանի թռչող սարքեր կառավարել վերգեսնյա կայանից: Սարքը կարող է օդում սավառնել 30 ժամից ավել:

Ադրբեջանական ռազմաօդային ուժերը 2016թ. արդեն ձեռք էին բերել 13 հաս «Գերմես 900» ԱԹՍ: Մեկ սարքի արժեքը կազմում է 30 միլիոն ԱՄՆ դոլար:

Այս անօդաչու սարքերը օգտագործվել են ԱՄՆ-Մեմսիկա սահմանահատվածում (սահմանային հսկողություն), հետախուզական նդասակներով օգտագործվել են Իրաֆում, Աֆղանստանում, Սիրիայում, Սուդանում, Լիբանանում, սակայն փաստը մնում է փաստ՝ առաջին անգամ սարքը խոցվել է հայ մարտիկների կողմից: Բրավո:

ԱԹՍ չի կրում հարվածող գիմասեսակներ, նրա խնդիրն է ստանալ հետախուզական տվյալներ, գրադվել ռադիոալիֆակալումով, ռադիոխոցընդոտումներ տեղծել հակառակորդի ալիացիայի եւ ցամաֆային ուժերի համար:

Փառք, դասիվ եւ հավերժ հիշատակ մեր զոհված գիմվորներին եւ սղաներին:

Վստահ եմ, որ գոյություն ունեմ ավելի բարդ ռազմական դղան, ֆան այս բռնկումը, բայց այն տաղավելց, եւ Ադրբեջանի ռազմաստեղ ղեկավարությունը ստացավ հերթական դասասխանը գոհերով եւ գիմեստիկայի կորուսով: Գայկական գիմուշը փակեց թուրք-ադրբեջանական հերթական տրագամֆի ճանադարիը...:

⇒ 3 Ինչդեպ ցույց են տալիս վերջին երկու տարվա զարգացումները, վերոնշյալ ծրագրերը դանդաղ, սակայն հետեւողականորեն այս կամ այն չափով իրագործվում են: Ակնհայտ է նաեւ, որ շայասանի եւ ընդհանրադեպ համայն հայության համար ամենակրիտիկականը վերջին նախագիծն է, ֆանի որ մեր անմիջական հարեաններ Ադրբեջանի ու Թուրքիայի «դասկերացումների» մասին, հաճվի առնելով դասմության դասերը, խիստ դժվար է որեւէ հստակ կանխատեսում կատարել:

Սկսենք, որ մասնավորադեպ Թուրքիայի համար տարածաշրջանում ձեւավորվող իրավիճակը խիստ խոստումնալից է, եւ նա, որդես կայտերական վաղեմի ավան-

Գլոբալ աշխարհաֆաղափական միտումները եւ շայասանը

դույթներ ունեցող դեսոթյուն, հերթական անգամ վերսկսել է իր դասոսմանյան հավակնությունների ֆաղափականությունը: Ըստ ամենայնի մեզ համար Թուրքիան հանդիսանում է ահաբեկչական «Իսլամական դեսոթյուն» կազմակերպության կրկնօրինակը, սակայն անհամեմատ ավելի մեծ կարողություններ ունեցող տարբերակով: Բավական է մտել, որ այսօր այդ դեսոթյան գիմված ուժերը տեղակայված են 9 երկրներում (եւ ոչ միայն Կիմոսում, Իրաֆում, Սիրիայում եւ ներկայումս նաեւ՝

Լիբիայում, որտեղ նա անթաֆույց հակասությունների մեզ է մեկ ֆրանսիայի եւ Ռուսաստանի հետ), այլ անգամ նաեւ Գարալ-Աֆրիկյան Գանրադեսությունում, Մալիում եւ Սոմալիում:

Ավելորդ է փաստել, որ Թուրքիան ագրեսիվ դղաններ ունի շայասանի նկատմամբ, սակայն առայժմ Ադրբեջանի հետ համատեղ բավարարվում է տեղեկատվական-հոգեբանական հարձակումներով, որոնք կարող են ընդունել ռազմական գործողությունների տեմ, ինչդեպ որ

դա օրերս տեղի ունեցավ Տավուշում: Թուրք - ադրբեջանական կողմը համարում է, որ շայասանում ձեւավորված ներաղափական ճգնաժամը արդեն իսկ թուլացնում է մեր երկիրը եւ նրան սղասում են հարցի այսդեպ կոչված փուլային լուծմանը, ինչը թույլ կտա գաղթել մեր տարածքները առանց դաստիարակական գործողությունների: Սակայն սա միայն սցեմարներից մեկն է եւ չկա որեւէ իրատեսական տրագամֆ, որ նրան կբավարարվեն միայն նման զարգացումներով:

Այա-Սոֆիայից մինչև Ալ-Աֆա

Երդողանը փորձում է խաղալ Սալահ ադ-Դինի կերպարը



Երդողանը հայտարարել է, որ Այա-Սոֆիայի կարգավիճակի փոփոխումը Երուսաղեմի Ալ-Աֆսա մզկիթի ազատագրման նախնական արժանահավասար է: Որոշ թուրք վերականգնման կարծիքով, նախագահ Երդողանը խաղաղ «խլանական արժանահավասար» է սկսել Այա-Սոֆիայի եւ Ալ-Աֆսայի ազատագրման համար, ինչպես որ ժամանակին ֆրիսոնյաները դեղի Երուսաղեմ խաչակրաց արշավանք էին կազմակերպել հանուն «Տիրոջ գերեզմանի» ազատագրման:

Թեեւ, եթե Երդողանը ուղղափառներին վերադարձնել Այա-Սոֆիան, դա խորհրդանշական ժես կլինի դեղի Եվրոպա դարձնելու քայլերի համար: Բայց Երդողանը եվրոպական ուղղությունը, ըստ երեւոյթին, սանուկ սրված է համարում եւ հարկ չի համարում հաշտի մասին Արեւմուտքի հետ: Դա հարուցում է Մերձավորարեւելյան այն երկրների վրդովմունքը, որոնք ոչ միայն վախենում են Թուրքիայից, այլեւ աշխատում են Եվրոպայի հետ: Ինչպես նաեւ, որ ստույգան հրահարկություններից մեկը, ի՞նչ ժես է անեն մահմեդականները, եթե Եվրոպացիները դառնալու են մուսուլմանները մեկը եւ «մեր մզկիթները վերածեն սաճարների ու եկեղեցիների: Լուրջ խնդիր է»: Երդողանին ուղղված ֆնանդատություն է լավում նաեւ Եգիպտոսից եւ ԱՄԷ-ից:

Որոշ դիտարկումներ գտնում են, որ Երդողանը իր «սուրբ մատուցման» եռանկյուն է կառուցում, որն սկսվում է Մեֆայի Մեծ Մզկիթից եւ Ալ-Աֆսա մզկիթից՝ այն փակելով արդեն Այա-Սոֆիա «մզկիթով»: Տաճարը մզկիթի

ժակցության կազմակերպությունը հայտարարել են, որ Ալ-Աֆսայի կարգավիճակը «կարմիր գիծ» է, որի անտեսումը եւ խախտումը հարայելի կողմից անընդունելի է, բայց իրականում որեւէ լուրջ ֆայլ չեն ձեռնարկել:

Այժմ Ալ-Աֆսայի համար ճակատագրաբար, ըստ երեւոյթին, որոշել է գլխավորել Թուրքիան՝ Համաար որդես միզակ օգտագործելով Բարայելի դեմ: Երդողանը իրեն ներկայացնում է մահմեդականների XII դարի հերոս Սալահ ադ-Դինի դերում, որը սանձնել էր բոլոր մահմեդականներին մեկ դրոշմի մեջ միավորելու առաքելությունը եւ Հաթթինի ճակատագրաբար գրավել էր Երուսաղեմը:

Ենթադրություններ կան, թե Երդողանը իրականացնում է ինչ-որ ճանադարձային փոփոխություններ: Դա ուրվագծերը մասնակիորեն մշակվել են դեռ անգլոսաֆոնական սառը դաշտերում ժամանակ, երբ որոշել էին Թուրքիան իսլամական աշխարհի առաջնորդ դարձնել՝ ի հակակոնտրոլի դարձնելով Սիրիայից:

Սուր Օսմանյան կայսրությունը

դեմ է հրաժարվել նախորդ դարաշրջանի աշխարհիկ գծից: Նա որոշել էր դառնալ «խալիֆայություն» նախագծի առաջնորդը, այսինքն իսլամական միացյալ, հնարավոր է՝ ոչ միայն սուլթանի աշխարհի ղեկավարը: Արաբները փողափակման մեջ ձեռնարկել են ժակցության արդյունքների հարավ արեւմուտք՝ Սիրիայի, Լիբանանի եւ Եգիպտոսի ուղղությամբ, հարավում՝ Իրաքի եւ Պարսից ծոցի երկրների ուղղությամբ, արեւելքում՝ Անդրկովկասի ուղղությամբ, որտեղ Անկարան սերտորեն աշխատում է Բաֆլի հետ, գտնում են փորձագետներ **Սամիլյալ Տարասուլը** եւ **Սամիլյալ Սերմիդյուկին**: Բացի դրանից, Թուրքիան ներկայանում է որդես թյուրքական աշխարհի, «Մեծ Թուրանի» ու Եվրասիայի կենտրոն, որդես Ասիայից Եվրոպա եւ իսլամական աշխարհից Եվրոպա կամուրջ: Այսօր արաբները իրավիճակը բարենպաստ է թուրքական աշխարհափառականության իրականացման համար:

ԱՐԵՎԻԿԱ ԲԵՇԵՑՅԱՆ



Թեքեյան մշակութային միության
«Դոկտոր Նուբար Բերբերյան»
հիմնադրամի ամենամյա մրցանակաբաշխություն

Մսավորական, լրագրող, ակտիվիստ և ՌԱԿ բազմաթիվ ամսագրերի շուրջ կենդանի խմբագիր դոկտոր Նուբար Բերբերյանի ամենամյա մրցանակաբաշխությանը դիմելու մեկնարկը սրված է: Նուբար Բերբերյանի մրցանակը սրվում է հայկական ծագում ունեցող ուսանողներին, որոնք մասնագիտանում են միջազգային իրավունքի կամ ֆաղափագության մեջ:

Մրցանակաբաշխությունը սահմանվել է մսավորական կյանքի համաձայն, իսկ Բերբերյանը կյանքից հեռացել է 2016 թ. նոյեմբերի 23-ին 94 տարեկան հասակում:

Մրցանակաբաշխությանը մասնակցելու դաժանություններն են՝

- 1) Կարող են մասնակցել ուսումնական հաստատությունների՝ հայկական ծագում ունեցող ուսանողները, որոնք գլխավորապես մասնագիտացած են կա՞մ միջազգային իրավունքի, կա՞մ ֆաղափագության մեջ:
- 2) Դիմորդը ժես է անբողջական դրույքով ներգրավված լինի ողջ աշխարհի հավասարազգրված ֆուլթեյմերի կամ համալսարանների բակալավրիատի կամ ասոցիատիվի ծրագրերում:
- 3) Դիմորդը ժես է ներկայացնի ողջ տեղեկատվությունը, որը սահմանված է դիմումի ձևում:
- 4) Դիմորդը ժես է ներկայացնի ֆուլթեյմ գրագրի դաժանում:
- 5) Դիմորդը ժես է ներկայացնի դիմանկար:
- 6) Դիմումը հնարավոր է ստանալ Tcadirector@Aol.com էլեկտրոնային փոստի գրված նամակի միջոցով:
- 7) Դիմորդները ժես է դիմումները ներկայացնեն էլեկտրոնային արձանագրով՝ ուղարկելով Tcadirector@Aol.com հասցեով, իսկ թղթային դիմումները հնարավոր է ուղարկել սուրն ներկայացված հասցեով՝

Tekeyan Cultural Association
Dr. Nubar Berberian Trust Fund
755 Mount Auburn Street
Watertown, MA 02472
USA

Նախընտրելի է էլեկտրոնային փոստով ուղարկված դիմումը:

- 8) Հայտերի ընդունման վերջնաժամկետը 2020 թվականի սեպտեմբերի 15-ն է:
- 9) Հիմնադրամի ադմինիստրատորները և կառավարիչները 2020 թ. հոկտեմբերին կվերաբերեն որակավորված հաղթողների օգտին՝ հաշտի առնելով յուրաքանչյուր դիմումատուին ներկայացրած դիմումը:
- 10) Հաղթողը կամ հաղթողները կստանան իրենց մրցանակները 2020 թ. նոյեմբերին:
- 11) Հաղթողները իրավասու չեն կրկին դիմել մրցանակի համար

Ուոթթրամ, Մ.Ա.

Այա Սոֆիայի վերածումը մզկիթի վրդովեցրել է ողջ աշխարհը

⇒ 1 Հունաստանի նախագահը, վարչապետը, արաբները գործերի եւ մշակույթի նախարարները Թուրքիայի ղեկավարության որոշումը որակեցին սադրանք՝ ուղղված ողջ աշխարհին, իսկ գյուղատնտեսության նախարար Մարկիս Վորիդիսը կառավարությանը առաջարկեց Այա Սոֆիայի դիմաց Պոնտոսի հույների ցեղասպանության թանգարանի վերածել Սալոմիկի այն տունը, որտեղ 1881թ. ծնվել է Մուսասֆա Զեմալ Աթաթուրքը:

Հուլիսի 6-7-ին նախքան Այա Սոֆիան մզկիթի վերածելու որոշումը, Ռուս ուղղափառ եկեղեցիներ, Կրեմլը եւ Պետական Դուրան համաձայն ջանքերով փորձեցին կանխել այդ նախաձեռնությունը: Համայն Ռուսաստանի դաժանարարությունը, համարելով դա անհմաս, զգուցանեց, որ չի կարելի միջնադար վերադառնալ, Կրեմլը դիմեց թուրքական իշխանություններին, իսկ Դուրան՝ նամակով Թուրքիայի ազգային մեծ ժողովին: Որոշման ընդունումից հետո Ռուս եկեղեցու դաժանարարները ցավով արձանագրեց, որ դա ավելի կլորացնի հակասությունները կողմերի միջև, իսկ Կրեմլը հայտարարեց, թե Այա Սոֆիան Թուրքիայի ներքին խնդիր է: Կրեմլի այս դիրքորոշումը հստակեցրեց ՌԴ արտգործնախարարի օգնական **Սերգեյ Վերցինի**ը: Հուլիսի 13-ին նա «Հյուրիցեթի» վկայությամբ հայտարարեց, որ Այա Սոֆիա սաճարի վերածումը մզկիթի Թուրքիայի իրավասության մեջ է եւ որեւէ այլ երկիր, այդ թվում Ռուսաստանը, իրավունք չունի խառնվելու այդ գործին:

Հաջորդ օրը դարձվեց, որ Այա Սոֆիայի հարցում Ռուսաստանի դիրքորոշմանը սրամազծորեն հակադարձ այս փոփոխությունը

դայնամավորված է թուրքական կողմի նախաձեռնությամբ տեղի ունեցած Երդողան-Պոնտոսի հեռախոսագրույցի հետ: Թեեւ թուրքական թերթերը նշում են, որ այդ գրույցի ընթացքում կողմերը ֆնանկել են Սիրիային եւ Լիբիային առնչվող խնդիրներ, սակայն Վերցինիի հայտարարությունը հիմք է տալիս հեռախոսագրույցի ընթացքում նաեւ Այա Սոֆիայի հարցի ֆնանկման ենթադրությունների համար: Զննարկումը սկսվել էր դեռ 2017-ին, իսկ սաճարն այլեւս թանգարան չէ, ուստի Թուրքիան դաժանարար է ընկերությանը վճարել գործարկման 7 տարվա հաստատված գումարը, ինչպես վճարել էր Սամբուլի «Աթաթուրք» օդակայանի դաժանարար: Գրելով այդ մասին հուլիսի 13-ի համարում, «Ջունիուրիյեթը» չի նշում գումարի չափը, ուղղակի տեղեկացնում է, որ Այա Սոֆիա թանգարանի տարեկան եկամուտը կազմում էր շուրջ 400 մլն. թուրքական լիրա: Իսկ ինչ վերաբերում է այցելուներին, նրանց թիվն էլ տարվա կրկնապատկվել է 3.8 մլն. է, իսկ տնային արժեքը՝ գրոսաշրջանների համար հարյուր լիրա:

հարցի նաեւ Թուրքիայում վիճարկումը չէ, ոչ էլ Երդողանի հայտարարությունը, թե Այա Սոֆիան հնարավոր եղավ մզկիթի վերածել շուրջ 100 մլն. վճարված կառավարության, այլ շուրջ 400 մլն. թուրքական լիրա ընկերությանը, հաղթելով 2018-ին հայտարարված միջազգային մրցույթում, ստացել էր Այա Սոֆիա թանգարանի գործարկման արժանագիր: Զանի որ դայնամագրի ժամկետը լրանում է 2027-ին, իսկ սաճարն այլեւս թանգարան չէ, ուստի Թուրքիան դաժանարար է ընկերությանը վճարել գործարկման 7 տարվա հաստատված գումարը, ինչպես վճարել էր Սամբուլի «Աթաթուրք» օդակայանի դաժանարար: Գրելով այդ մասին հուլիսի 13-ի համարում, «Ջունիուրիյեթը» չի նշում գումարի չափը, ուղղակի տեղեկացնում է, որ Այա Սոֆիա թանգարանի տարեկան եկամուտը կազմում էր շուրջ 400 մլն. թուրքական լիրա: Իսկ ինչ վերաբերում է այցելուներին, նրանց թիվն էլ տարվա կրկնապատկվել է 3.8 մլն. է, իսկ տնային արժեքը՝ գրոսաշրջանների համար հարյուր լիրա:

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հաստատությունների հիմնադրամի և հասարակչի
«ԹԵԶԵՅԱՆ ՓԱՐԼԵՄԵՆՏ» ՍՊԸ
Երևան 0010, Հանրապետություն 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈՎ ԿԵՏԻՍԵԱՆ հեռ. 060 271117
Հավակալատիրույթ (գովազդ) հեռ. 582960,
Շուրջօրեայ լրատվական ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Սիսթեմային ծառայություն ու չեն վերադարձնում:
Գ. Տառով յոթանգրան գովազդային են, որոնց բովանդակության համար խմբագրությունը դատարանական պատասխանատվություն չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010